

KORTE MEDEDEELINGEN

Sputtende Paradijsvlinders. — In het interessante „Zoölogisch Verslag van de Midden-Oost-Borneo Expeditie” door den heer H. C. SIEBERS las ik op bldz. 349 de beschrijving van de spuitende paradijsvlinders. Ik kan die waarneming bevestigen door mede te deelen, dat ik hetzelfde op Sumatra heb gezien. De vlinders kwamen met die op de afbeelding van SIEBERS overeen. Het straaltje werd onder een hoek van $\pm 30^\circ$ met de horizontaal 2 à 3 m ver weggespoten, vele malen achter elkander. De plaats van waarneming in de boschreserve Bandar, zal misschien een deel van de lezers interesseeren. Men slaat een uur tijdens van de hoofdplaats Siantar (in de richting Panoenggangan) het zijpad in, waaraan de Avros-tuintjes zijn. Dit pad buigt even voorbij die tuintjes links om, en dan kruist men spoedig een riviertje met zandig strandje, waar men de vlinders in actie kan waarnemen, precies zooals door SIEBERS beschreven. Ik weet niet, of die boschreserve momenteel misschien opgeruimd en gekapt is. Dan zal het wel niet meer te zien zijn.

F. C. v. H.

Gelijktijdig oplichten van vuurvliegjes. — Wanneer men 's avonds een rivier afzakt en men komt een boom voorbij, waarin zich eenige honderden zoogenaamde vuurvliegjes bevinden, dan ziet men die alle tegelijk oplichten en uitdooven, zoodat de boom in zijn geheel afwisselend verlicht en duister is. Een aantal van die insecten, op een willekeurige plaats gevangen en bij elkaar gebracht, doen dat, voor zoover ik weet, niet. Ik heb het verschijnsel op Sumatra meermalen gezien. Ook WESTENENK vermeldt het in zijn mooie werk „Waar mensch en tijger burens zijn”, op bldz. 44. Voor Nieuw Guinee wordt het beschreven in „De Zuidwest Nieuw-Guinea-Expeditie 1904/5” op bldz. 522. Wellicht zijn er nog wel meer literatuur-opgaven te vinden. Wie geeft er?

Hoe verklaart men het verschijnsel? Aan een organisatie is moeilijk te denken. Is het een reactie op de verrichtingen van een enkel wijfje? Ik heb eenmaal een twee-stammigen boom gezien, of twee boomen, die pal tegen elkaar wortelden, en beide het verschijnsel vertoonden, doch met verschillende phase, zoodat de eene verlicht was als de andere donker was; en omgekeerd. Dat maakt de verklaring niet gemakkelijker. Waarom zijn de mannetjes verzameld in enkele boomen? Zijn zij alle van één legsel afkomstig, of worden zij door bepaalde bloesems aangelokt. Is hier meer van bekend? ¹⁾

F. C. v. H.

¹⁾ Het verschijnsel is wel bekend, maar omtrent de oorzaken niets. K.W.D.

Pelikanen in Indië. — In *De Koerier* van 22 Januari schrijft „Boschlooper” uit Malang, naar aanleiding van de korte mededeeling van H. C. D. in de Januari-aflevering, welke door *De Koerier* in het nummer van 17 Januari was overgenomen:

„Aan het stuk van den heer DELSMAN kan ik nog toevoegen, dat deze pelikanen ook veelvuldig voorkomen in de Rawah Tanggal en Rawah Goejeng, twee vischrijke lagunes aan de Zuidkust, gelegen in de afdeeling Loemadjang.

„Deze vogels staan onder de Inlanders bekend als *banjak potro*.

„Of ze ergens op Java broeden is me niet bekend. Ik heb nog nimmer nesten van pelikanen aangetroffen, noch jonge vogels gezien.

„In de bovengenoemde rawahs komen de oudere exemplaren het geheele jaar voor, evenals de wilde eenden (*meliwi*) en meeuwen (*dara la oet*).”

Iets over de gevleugelde vrienden van onze karbouwen. — Aanteekeningen uit mijn dagboek.

Tusschen Pegadenbaroe en Pamanoean, 19 October 1923.

... Op een met riet begroeid moerassig stuk land achter Binong loopen karbouwen te grazen; tusschen hun pooten door zoeken de buffelpickers (*Acridotheres javanicus*) hun voedsel in gezelschap van den witten koereiger (*Bubulcus coromandus*), die zich, als er gevaar dreigt, eerst op den rug van hunne plompe, viervoetige vrienden neerzetten, den naderenden persoon scherp opnemen en dan plotseling wegvliegen. Ook de drongo's (*Buchanga longa*) houden zich met hun korte pootjes op den buffelrug vast, terwijl ze hun tweepuntigen staart al balanceerend in den wind laten waaien en vangen van deze zitplaats uit de insecten, die door de karbouwen tusschen het gras, het riet en de kleine,

lage struiken worden opgejaagd. Het is wel eigenaardig, dat men slechts *Buchanga longa* op de ruggen der karbouwen ziet rijden, terwijl men haar verwante, *B. cinerea*, nooit in de nabijheid van deze nuttige herkauwers ziet, laat staan op hun rug. Trouwens in dit opzicht hebben eenige soorten van dezelfde familie geheel verschillende gewoonten.

De d j a l a k (*Sturnopaster jalla*) houden zich altijd bijzonder graag in de nabijheid van karbouwen op, maar gaan nooit, voorzoover ik heb kunnen waarnemen, op hun rug zitten. Zulks doet behalve de zoo juist genoemde *Acridotheres javanicus*, de k a l e n g m a s der Soendaneezen, alleen nog de zwartvleugelige, witte spreeuw, de k a l e n g b o d a s (*Graculapica melanoptera*). Beide soorten schijnen zich als gevleugelde ridders op hun rijdier bijzonder goed thuis te voelen, en het levert vaak een komisch gezicht op, als een karbouw plotseling van achter een boschje te voorschijn komt, U met zijn groote oogen kwaad aankijkt, en tusschen zijn wijspreidende horens zit zoo'n kleine zwarte kerel met gelen snavel, die met hals, kop en snavel grappige buigingen maakt en een lied ten beste geeft, dat uit allerlei tonen is samengesteld.

Van de reigers houden zich voornamelijk twee soorten bij de karbouwen op. In de eerste plaats de koereiger (*Bubulcus coromandus*) en dan de vooral in den paartijd zoo fraaie roodnek-reiger (*Ardeola speciosa*). Maar ook hier is het opmerkelijk, dat alleen de koereiger zich op den karbouwenrug thuis gevoelt, en de b l e k o k s die plaats steeds mijden; ook al volgen zij vaak een kudde karbouwen, zoo staan ze toch met deze plumpe viervoeters niet op zoo'n vertrouwelijken voet als de *Bubulcus*, ze blijven altijd een meter of zes tot acht achter de karbouwen. Dit lijkt daarom zoo eigenaardig, omdat volgens HARTERT in zijn werk: „Die Vögel der palaearktischen Fauna”, 2e deel, bldz. 1247 een verwante soort (*Ardeola ralloides*) graag kudden (ook varkens) volgt, en zich evenals *Bubulcus iris* op de ruggen dier dieren neerlaat.

Pamanoekan-Bobos, November 1925.

Op braakliggende sawahs tusschen Bobos en Pamanoekan zag ik toen behalve *Bubulcus coromandus*, *Acridotheres javanicus* en *Buchanga longa* ook vier bijeneters, *Merops philippinus*, van de karbouwen profiteren. Zij zetten zich neer op de achtergebleven, nu verdroogde rijsthalmen, of op een of andere aardkluit om van daar uit jacht te maken op de door de karbouwen opgejaagde insecten.

Bobos, 16 November 1925.

Naast een graf op een Javaansch kerkhof liggen drie karbouwen, op één ervan staat een *Ardeola speciosa* in rusthouding, op één been staand. Dat is tot heden (21 IX 1927) de eerste en eenige keer, dat ik dezen vogel op den rug van een buffel gezien heb.

A. W. SPENNEMANN.

Vliegende slangen. — Hierover verschenen reeds enkele korte mededeelingen in de Tropische Natuur, zie jaarg. 1927, bldz. 89 en 106, en jaarg. 1928, bldz. 31. Dr DANSER wees op het voorkomen van een mededeeling over zwevende slangen van de hand van A. C. OUDEMANS in de Levende Natuur van 1 Januari 1929. Daar dit nog aanvullende gegevens bevat, moge het hier onverkort worden overgenomen.

„Terwijl ik het bovenstaande stukje schreef (Over het zweven van draakjes) kwam mij nog eene andere mededeeling in de gedachte, die ik in een Engelsch werk las, waarvan mij de titel ontgaan is: het werk werd mij ter inzage gezonden. De schrijver, dwalend in de bosschen van Borneo, zag een slang van den eenen boom naar den anderen vliegen. Zij miste haar sprong en werd terstond opgeraapt. Toen bleek, dat zij hare ribben uitgespreid had, waardoor haar lichaam breed en plat geworden was, doch tevens, dat zij aan de buikzijde hol was.

„Deze waarneming is niet uniek, zooals de schrijver van het werk meent. Integendeel, zij werd reeds herhaalde malen gedaan, zoodat in werken over slangen deze wijze van voortbeweging door de lucht als bekend beschreven staat.

„ZUR STRASSEN (BREHM's Tierleben, 4e druk, V, II, p. 234) schrijft daarover als volgt (vertaald): „Vele boomslangen hebben aan beide zijden der buikschilden hoekige kanten, ja zelfs duidelijke, langs deze schildkanten loopende kielen, die het dier bij het klimmen van groot voordeel zijn; slangen met zulke buikkielen mogen steeds als boomslangen aangezien worden. Zekere Indische boomslangen kunnen, door de buik gootvormig tusschen de beide langskielen in te trekken, verre, glijvluchtachtige sprongen van den eenen boom naar den anderen uitvoeren.”

„Hier hebben wij dus met een geval te doen, geheel tegenovergesteld aan dat der Draakjes. Die slangen moeten, om van onderen hol te worden, den geheelen inhoud van hare long (slangen bezitten meestal slechts ééne long, de rechter) uitgeblazen hebben. Wanneer nu zulk eene slang door de lucht

zweeft, ontstaat er in die holle buikvlakte een kussen van samengedrukte lucht, waarop de slang drijft. Dat is eveneens het geval bij zwevende vogels, zooals kraaien, reigers, ooievaars, roofvogels, albatrossen en anderen. Zij hebben alle aan de onderzijde holle vleugels.

„Die samengeperste lucht wordt in de eerste plaats gevormd door de valkracht van de slang, of van den vogel zelf: een vallend voorwerp drukt de lucht onder zich samen; en in de tweede plaats, bij warm weder, door de stijgkracht van de naar boven gaande verwarmde lucht; deze ontmoet in de slang, of in de vogelvleugels, eene belemmering en drukt dus zichzelf samen.”

Vlinderbezoek aan nachtbloemen. — De bloemen, die de nektar afzonderen aan de basis van lange smalle buizen, zijn voornamelijk op bezoek van nachtvlinders met langen roltong aangewezen. Onder die bloemen zijn er vele, die pas in den laten namiddag of tegen de schemering opengaan. Deze nachtbloemen vertoonen kleuren, die scherp afsteken tegen het groen der bladeren, vaak opvallend licht: wit, lichtgeel of lichtpaars, terwijl ze ook veelal een sterken geur verspreiden.

Deze opvallende kleuren en geuren werden meestal opgevat als inrichtingen, welke de nachtvlinders lokten. De bekende bloembiooloog Fr. KNOLL begon aan die heerschende opvatting op grond van zijn onderzoekingen met dagvlinders te twijfelen, en deed nu series van ingenieus in elkaar gezette proeven. Hij kon aantoonen, dat de vlinder *Protoparce convolvuli* de witte tabaksbloemen ook in gevallen dat de geur niet kon meewerken met zekerheid kon vinden. En de proefserie omtrent het waarnemen der bloemkleuren leerde zonder uitzondering, dat bij zulk zwak licht, dat de onderzoeker zelf de violette kleur van een winde nauwelijks of zelfs in het geheel niet meer kon waarnemen, de vlinder de gekleurde, geurlooze kunstbloem vaak bezochten, waaruit moest worden afgeleid, dat de schemeringbloemen niet noodzakelijkerwijs een lichte kleur behoeven te bezitten om voor nachtvlinders zichtbaar te zijn (Berichte der deutschen botanischen Gesellschaft, 1927).

Dat de dieren niet alle op dezelfde wijze bepaalde stralen waarnemen als wij, blijkt ook uit de volgende alinea, die voorkomt in het bij de firma Visser te Bandoeng uitgegeven boek van Dr D. MULDER: Tropisch licht, zijn beteekenis voor geneeskunde en photographie (1927).

„Als een staaltje hoe de gevoeligheid der levende wezens tegenover deze en gene stralen uiteenloopt, tevens als een bewijs dat gevoelens, die hierdoor worden gewekt ongelijk zijn, mag ik voor een enkele, wien dit interesseert, van het volgende resultaat van lichtproeven vertellen. We ontstaken op de bovenverdieping lampen, tijdens een donkere nacht, met overwegend rood licht. Dan kwamen er vleurmuizen in de naar buiten schijnende lichtbundels vliegen. Werd dit helle licht met een krachtige chemische straling gemengd, dan verdwenen zij. Hetzelfde gebeurde bij blauw violet licht; alleen dit joeg hen sneller weg. Branden de lampen met hoofdzakelijk warmtestraling alleen (sollux), of tezamen met de violette stralen (kwartslicht), dan kregen we bijen niet tot het licht aangetrokken. Men zou zeggen, dat dit in het nachtelijk uur niets vreemds heeft. Maar, nauwelijks werd het helle licht gedoofd, of de bijen kwamen op het koude grauwe licht in grooten getale af. We behoefden slechts de (ultrarode) warmtestraling weder te ontsteken, om de bijen te verdrijven.”

J. B.

MEDEDEELINGEN DER VEREENIGING

Uittreksel uit het jaarverslag over 1928. — Zoowel het aantal leden als het aantal afdelingen bleef in 1928 stijgen. Het ledental klom van 750 tot 900, nieuwe afdelingen werden opgericht te Malang, Probolinggo en Medan.

De verkoop van de beide populair-wetenschappelijke boekjes ging geregeld verder. De plannen voor het vogelboekje hadden weinig voortgang, doordat de schilder KOEKKOEK niets van zich liet hooren. In de plaats daarvan zijn nu voorloopig gekomen de plannen voor een rijk geïllustreerd slangenboekje van Dr KOPSTEIN. Wij hopen, dat dit in den loop van het jaar 1929 zal kunnen verschijnen. Dank zij het zorgvuldig beheer onzer penningmeesteres stemt de stand der geldmiddelen hoopvol, ook ten opzichte van de uitgave van verdere populaire werkjes.